

Redactioneel

Vernietigende beelden, hallucinerende beelden en beelden van de leegte: Krisis 46 draait om het beeld. Maar dat woord 'beeld' levert slechts een schijn van eenheid op, want in werkelijkheid handelen de diverse artikelen over totaal uiteenlopende onderwerpen: een schilderij, een roman en een filosofische publicatie. Respectievelijk het doek 'Vir Heroicus Sublimis' van Barnett Newman (ja, die), de roman 'Nana' van Emile Zola en de studie 'Beelden van de leegte' van Rosi Braidotti. Het woord 'beeld' betekent dus telkens iets anders en van een thema is hier dan ook geen sprake. Toch is er zoiets als een filosofisch verband, want steeds gaat het in feite om 'manieren van kijken'. Het kijken zelf staat op het spel, onze blik is geen vanzelfsprekendheid meer. Misschien is ons waarnemingsvermogen wel in het geding. In ieder geval kunnen we ervan uitgaan dat we onze ogen niet meer kunnen vertrouwen. Ook zij hebben een geschiedenis en het rotsvaste vertrouwen van de empirist, voor wie zekere kennis werd gevonden in onze waarneming, of dat van de idealist, die de waarheid via een 'innerlijke aanschouwing' deelachtig dacht te worden, is verre van ons. In Zola's werk slaat de werkelijkheid voor onze ogen op de vlucht. Newman tracht ons met zijn schilderijen juist weer een 'gevoel van plaats' te geven, en Braidotti's beelden van de leegte stellen het verschil in de plaats van de zekergestelde identiteit: een verschil dat *gemaakt* moet worden. Kijk maar....

Restaurateurs van schilderijen bleven tot voor kort op de achtergrond. Sinds de 'affaire Goldreyer' concurreren zij met de kunstenaars zelf om de aandacht van de pers. Renée van de Vall gaat achter alle ophef over de duistere praktijken van Goldreyer op zoek naar het schilderen van Barnett Newman zelf en geeft zo indirect een antwoord op de vraag of 'Who's afraid of red, yellow and blue' nog 'bestaat'. Zij plaatst drie verschillende benaderingswijzen van Newmans werk tegenover elkaar en stelt vast, dat het begrip van zijn kunstwerken (of hun interpretatie) is gelegen in de handeling van het *kijken* zelf. De interpretatie is geen theoretische reflectie die achteraf plaats vindt, maar voltrekt zich in de act van het kijken, die zelf een complexe aangelegenheid is. Zij demonstreert haar conclusies aan de hand van het schilderij 'Vir Heroicus Sublimus', en niet aan de hand van 'Who's afraid...', want dat is niet meer te zien.

De roman *Nana* staat centraal in Rudi Laermans' bevlogen portret van Emile Zola. Als Zola de romancier van het moderne leven was, dan niet door zijn experimentele methode, het naturalistische en deterministische raamwerk waarin zijn geschiedenissen zich afspeelen. Het is in Zola's impressionistische fragmenten, in de hallucinerende passages waarin hij intense zintuiglijke indrukken beschrijft, dat de vluchtige werkelijkheid wordt opgeroepen die volgens Laermans karakteristiek is voor 'het moderne'. Laermans publiceerde eerder in Krisis over de literaire ver-

werking van 'het moderne': in *Krisis* 41 (december 1990) verscheen zijn 'De romaneske stad', waarin onder andere Baudelaire, Breton, Gogol en Van Ostaijen figureerden. Het artikel over Zola maakt deel uit van een voortgaand onderzoek naar de literaire verwoording van moderniteit.

Het 'Dossier Braidotti' is de neerslag van een debat dat door het Studium Generale van de Rijksuniversiteit Utrecht op 3 oktober 1991 werd georganiseerd naar aanleiding van de Nederlandse vertaling van *Beelden van de leegte* van Rosi Braidotti, hoogleraar vrouwenstudies aan de Utrechtse universiteit. Vrouwenstudies zijn de laatste maanden regelmatig aanwezig in de landelijke pers, enerzijds als één van de vele slachtoffers van onderzoeks- en verkenningcommissies die zich buigen over de kwaliteit van het gepleegde onderwijs en onderzoek (men denke aan de omstreden resultaten van het werk van de commissie Langeveld over het werk van de Amsterdamse vakgroep Vrouwenstudies). Anderzijds als voorbeeld van een energieke wetenschappelijke aanpak: het was de vakgroep van Braidotti die voor zo'n 'goede pers' zorgde. Dit 'dossier' is geen poging aan de gangbare academische stemmingmakerij het onze toe te voegen. Hier gaat het echt alleen om de inhoud van het vakgebied, en de discussianten komen uit uiteenlopende hoeken.

Baukje Prins leidt het dossier in met een samenvatting van het boek, waarin Braidotti probeert de poststructuralistische problematiek van het vrouwelijke en de seksuele differentie op een kritische wijze in te zetten voor een feministische filosofie. Braidotti pleit voor een positieve affirmatie van het seksuele verschil: niet als het bestaande stereotype, maar als het verschil dat feministische vrouwen *maken*. Harry Kunneman en Lolle Nauta vechten Braidotti's rationaliteitskritiek aan en twifelen aan de politieke werkelijkheidszin van haar strategisch alternatief. Mieke Aerts betreft Braidotti op eenzelfde soort 'verglijdingen' als die welke Braidotti bij de Franse postmodernen aan de kaak stelt. Baukje Prins vraagt zich af hoe vrouwen èn als 'ander', èn als subject kunnen spreken, en verdedigt de filosofie tegen de beschuldiging altijd mannelijk en dús gewelddadig te zijn. Braidotti's repliek gaat in op het eigene van een vrouwelijke filosofische stijl en op feministische subjectiviteit als 'contraheugen'.

In de column levert Inge Marie Tramm persoonlijk commentaar op recente ontwikkelingen in het nieuwe 'herenigde' Duitsland. Zelf afkomstig uit Duitsland, maar al decennia Nederlandse, bezoekt Inge Tramm haar geboortegrond regelmatig. In haar 'Einigkeit und Ruh' und Reinheit' registreert zij met oprechte verwondering, ironie en bij tijd en wijle verbijstering uiteenlopende gebeurtenissen, van alledaagse gesprekken over het geweld tegen de 'Ausländer' tot aan de wedstrijden tussen dorpjes om de prijs voor de meest 'oorspronkelijk' Duitse uitstraling. Sondergeschichte?

In de recensierubriek besprekingen van *Het romantisch verlangen in (post-)moderne kunst en filosofie* van Jos de Mul, *Kunst als Natuur* van Debora J. Meijers, *Ethiek als tekstuele praktijk* van Baukje Prins, en *Tussen marge en professie* van Sjaak Koenis.